

БОШ | БЕОГРАДСКА
ОТВОРЕНА
ШКОЛА

Европски покрет
у Србији-Краљеву

Овај пројекат финансира
Европска унија

**#ЕУ
ЗА ТЕБЕ**

Дијалог промена

**Јачање женског предузетништва
у локалној заједници**

МОДЕЛИ ЛОКАЛНЕ ПОДРШКЕ ЖЕНСКОМ ПРЕДУЗЕТНИШТВУ

Република Србија

МИНИСТАРСТВО ЗА ЉУДСКА И МАЊИНСКА ПРАВА
И ДРУШТВЕНИ ДИЈАЛОГ

VLADA REPUBLIKE SRBIJE
REPUBLIČKI SEKRETARIJAT
ZA JAVNE POLITIKE

УНИВЕРЗИТЕТ
БЕОГРАДУ

OLOF PALME
INTERNATIONAL
CENTER

МОДЕЛИ ЛОКАЛНЕ ПОДРШКЕ ЖЕНСКОМ ПРЕДУЗЕТНИШТВУ

САДРЖАЈ

1. Увод	2
2. Женско предузетништво у Србији.....	4
3. Стратешки оквир за развој женског предузетништва.....	6
4. Израда локалног програма подстицаја у складу са потребама женског предузетничког сектора на локалу....	11
5. Дијалогом до промена - Унапређења подстицајног окружења за развој женског предузетништва на локалу	13
6. Планирање програма подршке женском предузетништву Граду Краљеву - искуства на пројекту.....	16

1.УВОД

Предузетнички сектор је и на нивоу ЕУ и у Србији препознат као један од важних чинилаца развоја. Посебно значајну улогу у локалном економском и друштвеном развоју има женско предузетништво. Подршка и промоција женског предузетништва су кључни за постизање одрживог економског развоја, родне равноправности и друштвеног напретка. Стварање окружења које подстиче жене да преузму иницијативу и развијају своје предузетничке идеје доноси многе користи, како за саме жене, тако и за ширу заједницу. Кључни разлози за развој програма подршке и промоције женског предузетништва су:

Економски раст: Подршка развоју женског предузетништва доприноси стварању нових радних прилика, доприноси се повећању БДП-а и стварању нових вредности у економији.

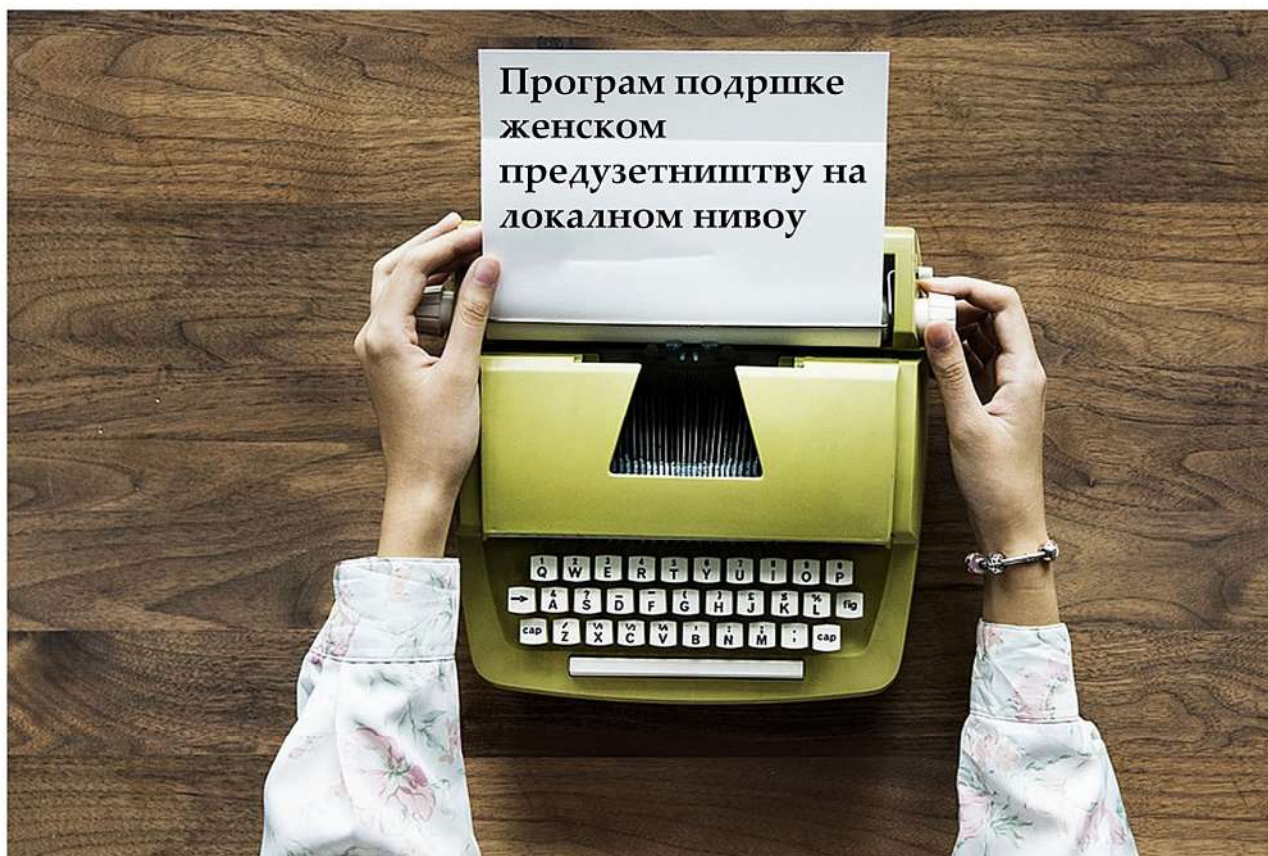
Друштвени напредак: Женско предузетништво има снажан утицај на друштвени развој. Кроз покретање пословања, жене могу оснажити себе и друге жене, пружити менторство и подршку младим предузетницама. Ово доприноси стварању равнотеже моћи и промени традиционалних родних улога.

Смањење родне неједнакости: Подршка женском предузетништву кључна је у борби против родне неједнакости. Жене су често суочене са препрекама и дискриминацијом на пословном пољу, као што је тежи приступ капиталу, мрежама и ресурсима. Активно промовисање женског предузетништва може помоћи у смањењу тих неједнакости, стварању једнаких прилика и повећању женске аутономије.

Циљ публикације је да укаже на потребу и законске могућности израде локалних програма подршке женском предузетништву, кроз активну

Кроз ову публикацију на основу искуства на реализацији пројекта "Јачање женског предузетништва на локалном нивоу" који је реализован у оквиру Програма Дијалог промена, који спроводи Београдска отворена школа уз подршку ЕУ, дат је кратак приказ корака које свака локална самоуправа може да примени како би донела програм подршке по мери својих предузетница.

2 ЖЕНСКО ПРЕДУЗЕТНИШТВО У СРБИЈИ

Имајући у виду значај и улогу женског предузетништва у економском и друштвеном развоју у Србији је документима јавних политика дефинисан низ мера са циљем да подстакну развој и ослободе предузетнички потенцијал. Са друге стране питање родне равноправности провлачи се и у области развоја предузетништва. На основу званичних података уочава се да је удео женског предузетништва у Србији 25,8%. Анализе показују да велики проблем представља њихова одрживост.

У Србији Женско предузетништво има све већи значај и постаје све видљивије. Жене све више препознају прилике за покретање властитих послова и активно учествују у различитим секторима. Број жена које се одлучују за предузетништво континуирано расте. Жене су покренуле успешне пословне подухвате у различитим секторима, укључујући услуге, трговину, креативне индустрије, ИЦТ сектор и др.

Промоција предузетничке културе међу женама је све значајнија у Србији. Постоје образовни програми, конференције, панели и друге иницијативе које циљају на инспирисање и оснаживање жена да се упусте у предузетништво. Такође, промовише се улога успешних жена предузетница као узор и ментор. Постоје разне мреже, удружења и организације које пружају подршку и омогућују умрежавање женама предузетницама. Ове платформе пружају прилику за размену знања, искустава, менторство и пословне могућности.

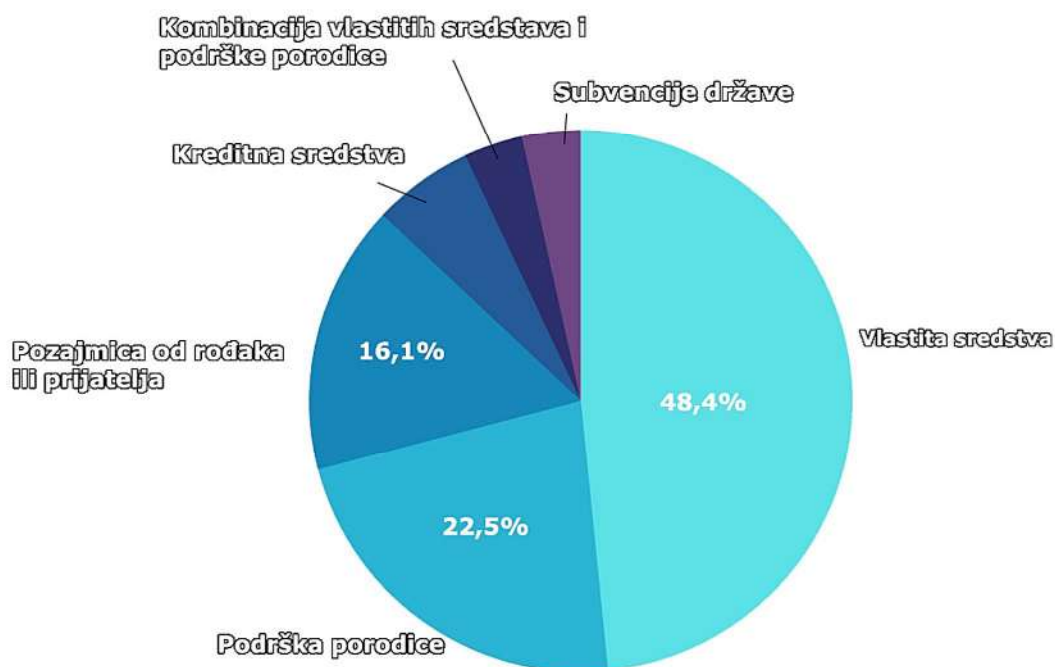
Упркос напретку, женско предузетништво у Србији се још увек суочава са бројним изазовима, као што су приступ капиталу, родни стереотипи, равнотежа између породичних обвеза и пословних захтева, као и предрасудама.

Према извештају повереника за родну равноправност жене у Србији затварају своје бизнисе 10% чешће од мушкараца. Већи неуспех жена у одржавању својих делатности се објашњавају пре свега и самим разлозима због којих се оне окрећу предузетништву — чешће је у питању потреба, него препознавање пословне прилике и то самим тим отежава развој пословања. Део разлога се објашњава и дискриминацијом, као и чињеницом да жене могу мање времена да посвете свом бизнису због обавеза које имају око куће и породице. Важан изазов за жене у развоју бизниса су мање развијене пословне мреже. Наиме, жене у просеку имају знатно мање пословних контаката од мушкараца, који, поготово како оба пола напредују у каријери, постају све важнији. Део изазова лежи у томе што жене, имају мање слободног времена од мушкараца, а други и због тога што се често не осећају пријатно на различитим догађајима и окупљањима на којима мушкарци иду у први план.

Један од од важних изазова за предузетнице, поготово оне које су на самом почетку је финансирање својих подухвата. Скоро трећина жена је уложила породични новац у свој бизнис, трећина сопствена средства, док је само 3,5% су добиле кредит.

Такође, препоруке повереника за равноправност се односе на потребу да се ефикасним активним мерама подстиче запошљавање жена и развој женског предузетништва, остваривање равноправности у приступу радним местима, једнаким зарадама, као и условима за напредовање.

Женско предузетништво има велики потенцијал за економски раст, иновације и друштвени напредак у Србији. **Наставак подршке, менторства и стварања повољног окружења за женско предузетништво кључни су фактори за даљи развој и успех жена у пословним подухватима.**

Дијаграм - начин прибављања финансијских средстава за почетак бизниса предузетница у Краљеву, на основу испитиваног узорка*

* комплетно истраживање је доступно на фб страници <https://www.facebook.com/epuskraljevo/>

3. СТРАТЕШКИ ОКВИР ЗА РАЗВОЈ ЖЕНСКОГ ПРЕДУЗЕТНИШТВА

У Републици Србији не постоји стратегија која се непосредно и искључиво односи на развој предузетништва жена. На значај предузетништва жена јасно се указује у:

- Националној стратегији за родну равноправност („Службени гласник РС”, број 103/21),
- Акционом плану за спровођење Националне стратегије за родну равноправности за период од 2022. до 2023. године („Службени гласник РС”, број 99/22)
- Националној стратегији запошљавања за период 2021-2026. године („Службени гласник РС”, број 18/21 и 36/21),
- Национални акциони план за спровођење стратегије запошљавања за период 2021-2023 („Сл. Гласник РС” број /21).

Законски, институционални и стратешки оквири су постављени, али кључни проблем представља недовољна интегрисаност родне перспективе односно недовољно ефикасно спровођење закона, прописа и стратегија.

ЕУ кроз Акт о малим предузећима наглашава да је женско предузетништво приоритет, и бројним активностима се жене подстичу да започињу своје предузетничко пословање или јачају постојеће, као кроз нпр. менторске шеме. Влада последњих година све више ставља акценат на женско предузетништво и настоји да омогући добро пословно окружење за развој женског предузетништва у Републици Србији. Поред недостатка професионалног искуства и стручне праксе, које може да буде отежавајућа околност приликом доношења одлуке за отпочињање пословања, млади се суочавају и са проблемом неразвијених предузетничких вештина, што је резултат непостојања адекватних образовних програма у средњим школама и на универзитетима, који би подстицали развијање предузетништва код младих.

а) Стратегија за развој малих и средњих предузећа

Тренутно је у процедури израда Стратегија за развој микро, малих и средњих предузећа и предузетника за период 2022 – 2027. године.

Приоритетни циљеви дефинисане Стратегијом за развој малих и средњих предузећа у Републици Србији за период 2015 – 2020 године подразумевају и мере у области развоја женског предузетништва. У оквиру првог стуба Стратегије 08-13 посебна пажња је посвећена женском предузетништву и формулисана је мера израде програма финансирања женског предузетништва и програма менторинга за женско предузетништво. Ове мере у предходном период спроводили су НАРР кроз програм менторинга, а Фонд за развој Републике Србије кроз кредитну линију за женско предузетништво, као и Министарство привреде кроз програм субвенција и програм подршке пројектима невладиних организација, поред осталог и за женско предузетништво.

Стратешки циљ 6 Развој и промоција предузетничког духа и подстицање предузетништва жена, младих и социјалног предузетништва.

Приоритетне мере у оквиру ове области Стратегије су:

- Укључити подршку женском предузетништву, предузетништву младих и социјалном предузетништву у сва државна документа која имају утицаја на привреду;
- Повећати учешће жена, младих и социјалних предузећа у различитим програмима подршке МСПП;
- Увести посебне програме подршке за МСПП намењене искључиво за жене, младе и социјално предузетништво;
- Промоција предузетничког духа, примери добре праксе, умрежавање, успостављање дијалога.

Имајући у виду да жене предузетнице представљају мањину и да се суочавају са специфичним ограничењима, битно је да се обезбеди неопходна подршка у свим фазама пословања, од започињања посла, управљања, раста, развоја, па до престанка обављања делатности.

Водећа препорука из родне анализе је неопходност родно одговорног економског опоравка привреде од пандемије кроз унапређење мера из угла родне равноправности и увођење комплементарних додатних мера за подршку предузетништву жена.

6) Стратегија за родну равноправност 2021 – 2030

Посебан циљ 1: Смањен родни јаз у економији, науци и образовању као предуслов и подстицај социо-економског развоја друштва.

Мера 1.1. Подршка иновативним програмима и услугама за активацију жена на тржишту рада, и њихову повећану запошљивост и samozapošljavanje, те креирање радних места за жене са додатно отежаним приступом одрживом запошљавању и samozapošljavaњу.

Опис и ефекти мере: Ова мера има за циљ да резултира повећаном активацијом жена на тржишту рада, а посебно жена којима је приступ запошљавању и samozapošljavaњу додатно отежан због дискриминације, места становања, здравственог стања, животних околности или из других разлога, као што су младе жене посебно из НЕЕТ групе (особе које нису у образовном систему, запослене или на обуци), жене свих старосних група, које живе на селу, жене ангажоване у неформалној економији, Ромкиње, жене и девојке са инвалидитетом, старије жене преко 55 година старости, самохране мајке, жене које су преживеле родно засновано насиље или су жртве трговине људима. Код активације на тржишту рада важно је обратити посебну пажњу на ЛГБТ заједницу и трансродне жене и мушкарце који су услед додатне дискриминације принуђени да посао траже често у неформалној економији. Имајући у виду отежано запошљавање жена старијих од 45 година, овом мером ће се пажња у имплементацији усмерити и на њих.

Ова мера посебно циља да подржи креирање одрживих програма и услуга на националном, покрајинском и локалном нивоу који ће допринети повећаној активацији и запошљивости или samozapošljivosti ове групе жена. Ова мера има неколико кластера активности и укључује следеће: подршка осмишљавању, пилотирању и реализацији иновативних програма активације, подршка задругарству и социјалном задругарству и социјалном предузетништву, подршка удружењима жена које реализују активности за економско оснаживање жена или пружају услуге које помажу женама да имају приступ тржишту рада, подршка програмима и услугама на којима заједно раде послодавци, националне, покрајинске и локалне институције у партнерствима са ОЦД, задругама и социјалним предузећима и академском заједницом, подршка развоју едукативних програма за унапређење знања и вештина којима се повећава запошљивост, а посебно у домену дигиталних вештина, финансијске писмености, и послова у домену зелене и циркуларне економије.

Мера 1.4. Успостављање системске подршке за започињање, развој и раст бизниса у већинском власништву жена и повећање профитабилности њихових предузетничких активности.

Опис и ефекти мере: Ова мера има за циљ да смањи родни јаз у предузетништву, повећа учешће жена у предузетништву која је резултат прилике/шансе на тржишту, олакша излазак из неформалне економије, повећа приступ информацијама, знању, капиталу, ресурсима финансијске и не финансијске подршке, повећа приходе, профитабилност, одрживост и стопу преживљавања бизниса у власништву жена.

Циљ ове мере је да створи континуирани систем подршке, који препознаје фазе у развоју пословања (започињање, развој и раст) и, сходно потребама сваке фазе, пружа одговарајућу подршку у континуитету, препознаје области у којима су груписана предузећа у власништву жена и подржава њихов одрживи развој и раст; препознаје области економије у којима су предузетнице мање заступљене, а перспективне су, а помаже и у повећању учешћа жена у тим областима (на пример: зелена и циркуларна економија, обновљиви извори енергије, дигитална економија и економија знања и др.); препознаје родне аспекте предузетничке активности и предлаже начине за балансирање предузетничке активности са породичним и приватним животом. Ова мера укључује и анализу закона који обликују предузетничко пословање, а посебно када се ради о паушалним предузетницима и предузетницама и начину остваривања права на породилско, одсуство ради неге детета и/ли родитељски додатак, право за случај незапослености и др.

Ова мера има неколико кластера активности које укључују: унапређење родне статистике у областима пословне статистике и регистара о привредним друштвима, кредитима и финансијским производима, као и вођење евиденција о учешћу жена у мерама подршке привреди, редовно праћење и анализу пословања предузећа према полу власника, сектору, региону итд. на годишњем нивоу; креирање едукативних програма и кампања које циљају да приближе женама предузетништво, као начин за остваривање прихода, повећање приступа информацијама и знањима од значаја за развој бизниса, програмима који доприносе повећаном учешћу жена у јавним набавкама и ланцима добављача, приступ стартап програмима подршке програмима за развој и раст бизниса који ће посебно циљати жене, приступ програмима финансијске подршке за развој и раст предузећа у проценту већем од учешћа у предузетништву, иновативне и друге финансијске производе који одговарају на потребе предузетница у различитим секторима привреде, програме развоја пословне инфраструктуре, која погађа посебно жене, као што су, на пример, пословни инкубатори и други слични системи подршке, као и подршку програмима организација жена и других ОЦД које су посебно усмерене на предузетничке активности жена.

Мера 1.5. Успостављање системске подршке за подстицање учешћа жена у друштвеним и технолошким иновацијама и повећању користи од иновационе делатности.

Опис и ефекти мере: Ова мера има за циљ да смањи родни јаз у учешћу и добитима које проистичу из иновационе делатности. У оквиру ове мере је кластер различитих активности, које укључују: развој институционалног оквира за укључивање жена и девојака у технолошке и друштвене иновације, повећање учешћа жена и девојака у областима истраживања и развоја, повећање учешће жена у програмима подршке иновацијама, повећање приступа информацијама, знању, капиталу, ресурсима за подршку иновацијама, подстицање, препознавање и промоција иноваторки у друштву, промоција и подршка друштвеним и технолошким иновацијама и подстицање улагања у иновативност и у оним секторима у којима су жене на тржишту рада и предузећима у већинском власништву жена више заступљене. Даље, ова мера укључује подстицање жена и девојака на учешће у иновационој делатности повезаној са дигиталном, циркуларном и зеленом економијом, кроз истраживачке тимове, у својству стручњакиња, односно предузетница у овим областима. Ова мера подразумева и повећање учешћа жена у заштити интелектуалне својине и патената, повећање знања и информација о заштити интелектуалне својине и иновационој делатности. Поред тога, ова мера подстиче на посебно укључивање жена и девојака у научно-технолошке паркове, иновационе инкубаторе и сличне центре, као и формирање и подршку постојећим мултидисциплинарним мрежама иноваторки и научница уз подршку њиховом раду и активностима. Додатно, ова мера усмерена је и на успостављање континуираног финансирања развоја, пилотирања и скалирања иновативних решења и производа иноваторки. Ова мера укључује и повећање родних компетенција у сектору науке и технологије и интегрисање родне перспективе у све стратешке документе који се односе на иновациону делатност.

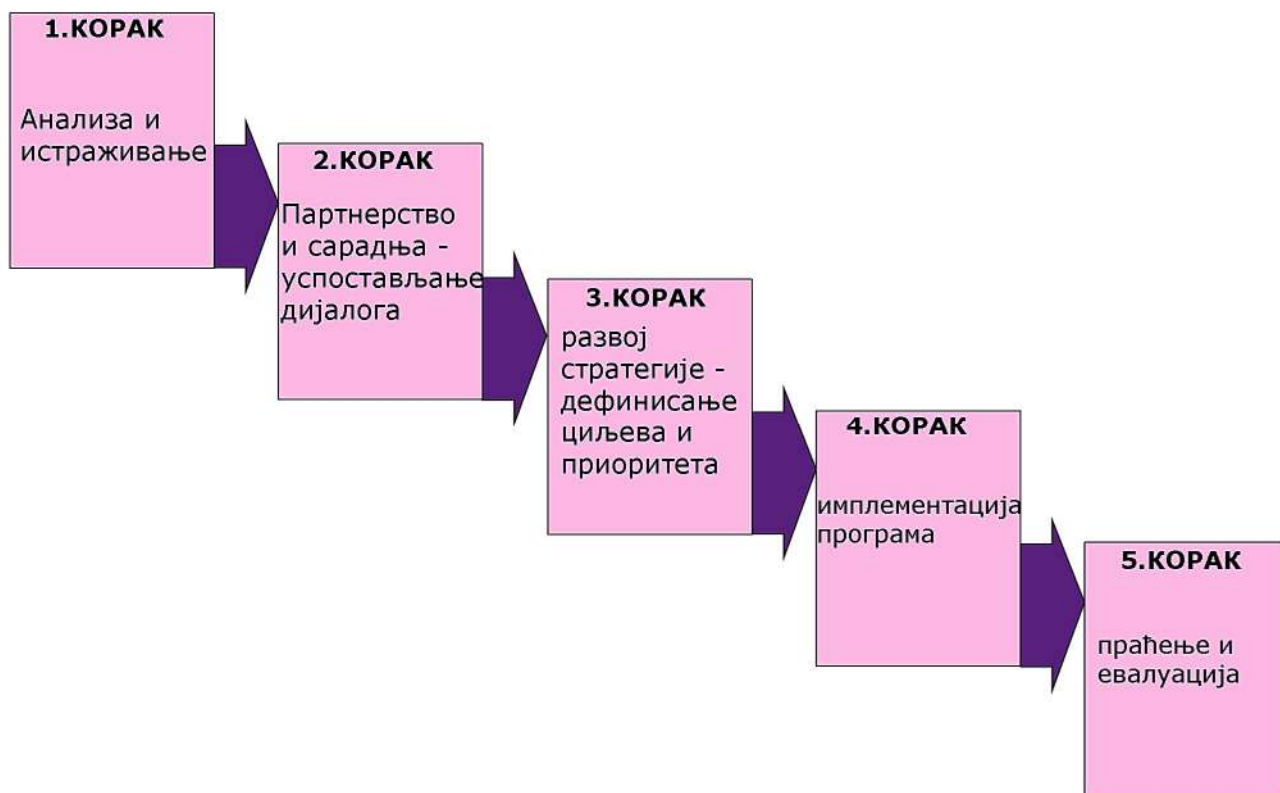
ц) Национални акциони план за спровођење стратегије запошљавања за период 2021-2023 године

Националним акционим планом за спровођење стратегије запошљавања за период 2021-2023 године, дефинисан је низ мера активне политике запошљавања, међу којима је дефинисана и мера подршке samozapošljavanju. Одобравање субвенција за samozapošljavanje одређује се на основу бизнис плана, а приоритет за одобравање имају лица из категорије теже запошљивих, у оквиру којих су разврстане и жене.

4. ИЗРАДА ЛОКАЛНОГ ПРОГРАМА ПОДСТИЦАЈА У СКЛАДУ СА ПОТРЕБАМА ЖЕНСКОГ ПРЕДУЗЕТНИЧКОГ СЕКТОРА НА ЛОКАЛУ

Израда локалних програма подстицаја женског предузетништва кроз сарадњу цивилног, јавног и приватног сектора има изузетан значај за подршку и развој предузетништва на локалном нивоу.

Израда програма подстицаја женском предузетништву кроз сарадњу цивилног, јавног и приватног сектора захтева систематичан приступ. У изради таквог програма неопходно је спровести следеће кораке: Анализа и истраживање проблема и потреба у развоју женског предузетништва у локалном контексту, успостављање партнерства и сарадње са привредним и цивилним сектором, дефинисање циљева и приоритета и развој стратегије подршке, спровођење програма, и праћење и евалуација ефеката примењених мера и даље планирање у складу потребама локалне заједнице.

Анализа и истраживање: Први корак подразумева спровођење детаљне анализе и истраживања како би се идентификовале потребе, изазови и прилике за женско предузетништво на локалном нивоу. Ово укључује прикупљање података о тренутном стању женског предузетништва, идентификацију препрека с којима се жене суочавају и разумевање подршке која је тренутно доступна. Такође, веома је значајно истражити примере добре праксе у региону упознати се са њима, како би се избегло понављање туђих грешака, а истовремено усвојили одговарајући модели примера добре праксе.

Успостављање партнерства и сарадње са приватним и цивилним сектором: Важно је успоставити партнерства и сарадњу између цивилног, јавног и приватног сектора, потребно је идентификовати релевантне организације, институције, удружења, пословна удружења и друге релевантне учеснике који могу допринети изради квалитетног програма по мери локалне заједнице.

Дефинисање циљева и приоритета и израда Стратегије: Након тога, треба јасно дефинирати циљеве програма и поставити приоритете. Ови циљеви могу укључивати повећање броја женских предузетника, оснаживање жена кроз образовање и менторство, побољшање приступа финансијским ресурсима или унапређење родне равноправности у предузетништву. Приоритети се могу утврдити на темељу анализе и истраживања проведених у првом кораку. На темељу циљева и приоритета, треба развити стратегију подршке женском предузетништву. Ова стратегија треба да укључи различите компоненте, попут образовања, менторства, приступа финансирању, умрежавања, прилика за пословну сарадњу, промоције и подршке при запошљавању. Сваки сектор може пружити своје специфичне доприносе у складу с сопственим ресурсима и експертизом.

Имплементација програма: Након доношења стратегије, кроз имплементацију програма потребно је да се успоставе одговарајући механизми за пружање подршке, организацију обука, радионица и менторства, осигуравање приступа финансијским ресурсима и стварање мрежа и платформи за умрежавање. Имплементација програма захтева сарадњу између сектора и редовно праћење ефеката.

Праћење и евалуација: Кључно је пратити и евалуирати напредак програма како би се утврдила његова ефикасност и утицај. То укључује прикупљање података о резултатима програма, евалуацију постигнутих циљева, идентификацију изазова и прилика као и прилагођавање стратегије и активности према потреби корисника програма. Програм подршке женском предузетништву треба да буде континуалан, са флексибилношћу да се прилагоди измењеним потребама и околностима.

5. ДИЈАЛОГОМ ДО ПРОМЕНА – УНАПРЕЂЕЊА ПОДСТИЦАЈНОГ ОКРУЖЕЊА ЗА РАЗВОЈ ЖЕНСКОГ ПРЕДУЗЕТНИШТВА НА ЛОКАЛУ

Укључивањем цивилног, јавног и приватног сектора у процесу креирања локалних јавних политика у области економског развоја доприноси се синергији ресурса, кроз размену знања и искустава обезбеђује се израда докумената јавних политика у складу са потребама циљних група, чиме се ствара повољно пословно окружење и трајно доприноси локалном економском развоју. Израда програма подстицаја женском предузетништву кроз сарадњу цивилног, јавног и приватног сектора захтева дугорочни ангажман, координацију и сарадњу свих заинтересованих страна. Овај холистички приступ може створити снажно окружење за развој и подршку женском предузетништву.

Сарадња цивилног, јавног и приватног сектора у процесу креирања докумената јавних политика се може спровести кроз неколико различитих модела.

Мултисекторски модел: Мултисекторски модел укључује активно учешће представника цивилног сектора, јавног сектора и приватног сектора у процесу доношења програма подстицаја. Ова инклузивна партиципативна метода омогућава сваком сектору да изрази своје ставове, приједлоге и приједлоге у току креирања програма. То подразумева активно укључивање представника свих заинтересованих страна у свим фазама процеса израде програма, кроз укључивање у радне групе које су задужене за израду анализе стања, па до дефинисања циљева и мера за њихово постизање.

Јавне консултације: Јавне консултације укључују ширу јавност у процесу доношења програма подстицаја. Ова метода омогућава да се чује глас грађана, предузетника, стручњака и других заинтересираних страна. Јавне консултације могу бити организоване путем јавних састанака, онлине платформи, анкета или јавних расправа како би се прикупили приједлози, повратне информације и мишљења која ће бити узета у обзир приликом израде програма.

Саветодавна тела: Саветодавна тела могу бити успостављена како би пружила стручна мишљења и савети у процесу доношења програма подстицаја, као и у процесу праћења имплементације програма. Ова тела треба да буду састављена од стручњака, академика, представника пословног сектора, организација цивилног друштва или других релевантних учесника. Њихова улога је да пруже квалитетне информације, анализе и препоруке како би се осигурала релевантност, ефикасност и одрживост програма.

Партнерства са међународним организацијама:

Партнерства с међународним организацијама могу пружити стручност, ресурсе и искуство у процесу доношења програма подстицаја. Међународне организације могу пружити техничку подршку, обуку, приступ финансијским средствима или добре праксе из других земаља. Ова партнерства могу помоћи у обликовању програма који су усклађени с међународним стандардима и најбољим праксама.

Важно је осигурати да сви релевантни учесници буду укључени у процес доношења програма подстицаја како би се постигао шири концензус, повећала транспарентност и осигурала релевантност и прихватање програма. Овај инклузивни приступ осигурава доношење одлука у складу са потребама локалне заједнице и већу подршку програма од стране свих заинтересованих страна.

Постоји неколико модела локалне подршке женском предузетништву који се могу примијенити на локалном нивоу, као што су:

Инкубатори и пословни центри: Локалне самоуправе могу обезбедити простор и ресурсе за инкубаторе и пословне центре који су усмерени на подршку женском предузетништву. Ови центри пружају инфраструктуру, обуку, менторство и саветовање, као и приступ финансијским ресурсима и мрежама подршке.

Микрофинансирање: Локалне самоуправе могу успоставити микрофинансијске програме или фондове за жене предузетнице. Ови програми пружају мању финансијску подршку женама које желе покренути или развити своје пословне идеје. Осим тога, могу се пружити обука и саветовање о финансијском управљању и пословним вештинама.

Образовање и менторство: Локалне самоуправе могу организовати образовне програме и радионице намењене женама предузетницама. Ови програми могу се фокусирати на развој пословних вештина, управљање, маркетинг, финансије и друге релевантне теме. Такође, менторство од стране успешних женских предузетница може бити вредан ресурс за подршку и инспирацију.

Умрежавање и догађаји: Локалне самоуправе могу организовати догађаје, конференције и мрежне платформе како би омогућиле женским предузетницама да се умреже, размене искуства, створе пословне везе и приступе новим приликама. Ови догађаји могу пружити прилику за промоцију женског предузетништва и подизање свести о важности и потенцијалу женског пословног сектора.

Предузетнички програми у образовним институцијама:

Локалне самоуправе могу успоставити сарадњу са образовним институцијама како би се увео предузетнички програм у школама и високошколским установама. Ови програми пружају едукацију о предузетништву, развијају пословне вештине и подстичу жене да размишљају о покретању властитог посла.

Партнерства с локалним пословним сектором:

Локалне самоуправе могу успоставити партнерства с локалним пословним сектором како би подржале женско предузетништво. То може укључивати стварање програма стипендирања, практичну обуку, прилике за пословну сарадњу и менторство од стране успешних пословних лидера.

Важно је прилагодити моделе подршке женском предузетништву локалном контексту и потребама заједнице. Интеграција ових различитих модела и приступа може створити целовит и подржавајући оквир за развој и напредак женског предузетништва на локалном нивоу.

Јавна дебата у Краљеву уз учешће представника локалне самоуправе и удружења предузетница

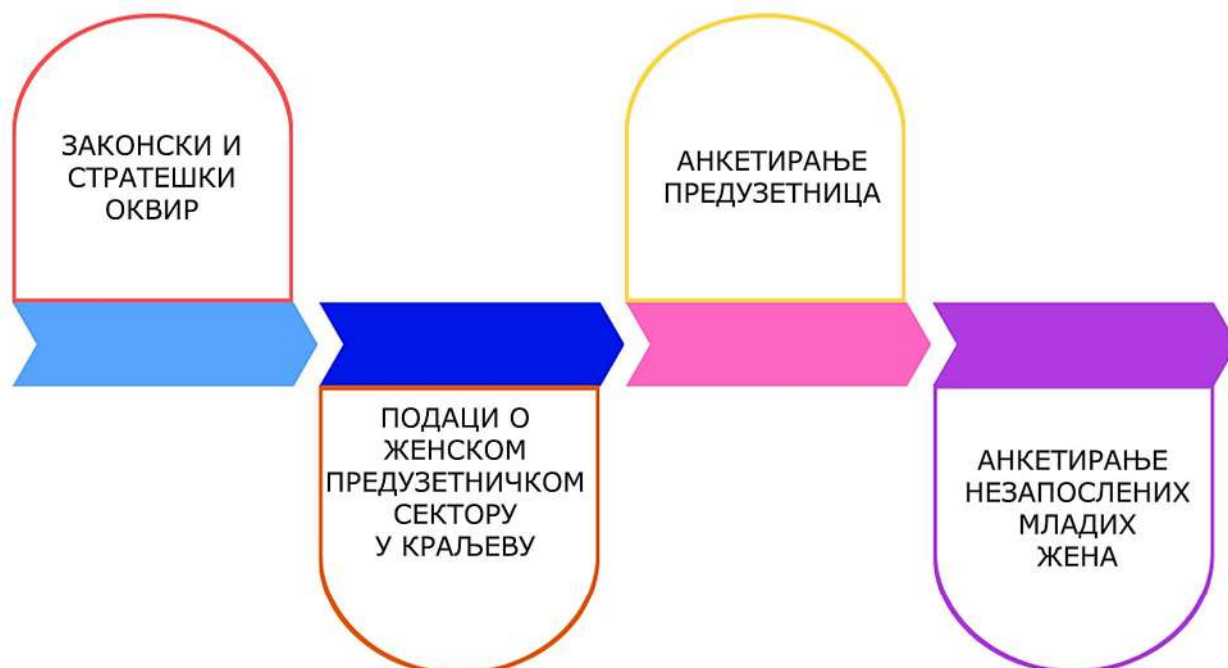
6. ПЛАНИРАЊЕ ПРОГРАМА ПОДРШКЕ ЖЕНСКОМ ПРЕДУЗЕТНИШТВУ У ГРАДУ КРАЉЕВУ – ИСКУСТВА НА ПРОЈЕКТУ

Европски покрет у Србији – Краљево је имајући у виду локалним стратегијама идентификован проблем потребе развоја женског предузетништва покренуо пројекат "Јачање женског предузетништва на локалном нивоу" који је подржан за реализацију у оквиру програма "Дијалог промена", који спроводи Београдска отворена школа уз подршку ЕУ. Кроз пројекат је планирано да се унапреди дијалог цивилног, јавног и приватног сектора и да се кроз партнерски процес припреми предлог јавне политике у области подршке развоја женског предузетништва заснованог на анализи потреба локалног женског предузетничког сектора.

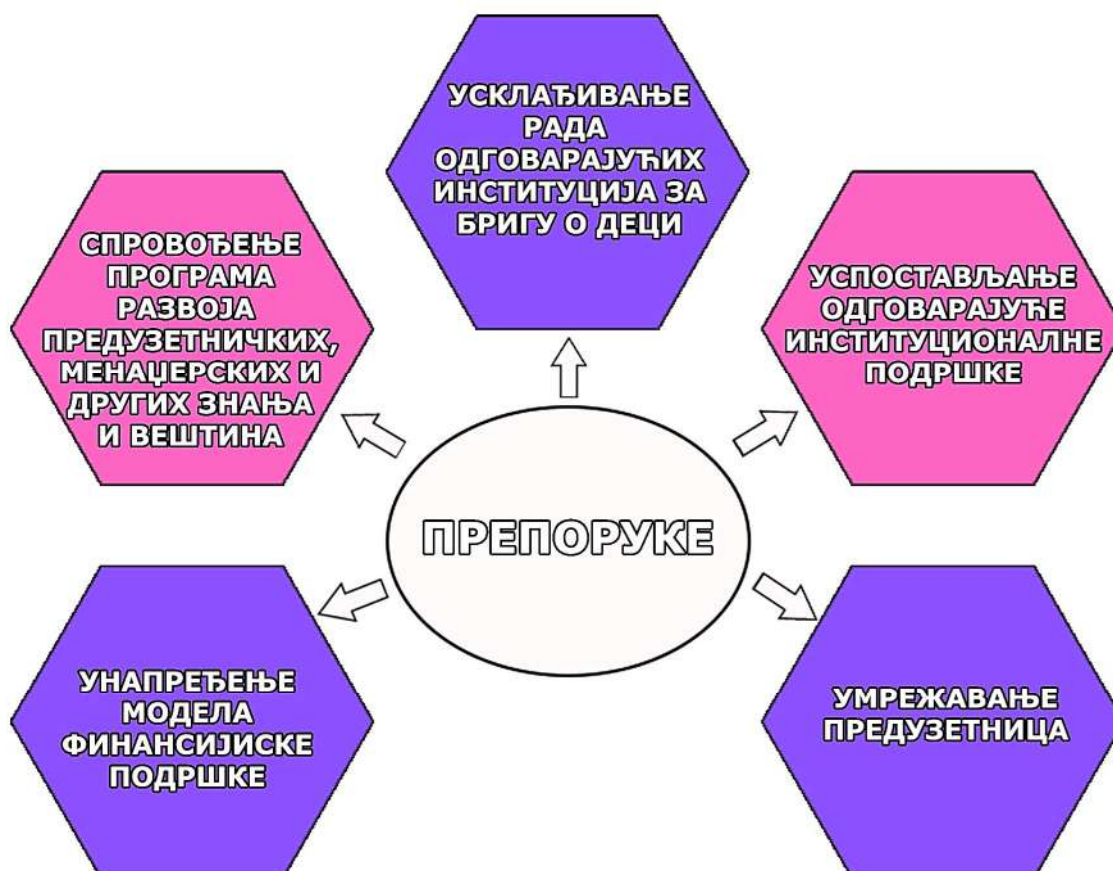
У оквиру пројекта како би се обезбедили потребни предуслови за израду адекватног програма подршке, спроведене су следеће активности:

- 1) Урађено је истраживање и анализа проблема и потреба женског предузетничког сектора у Краљеву,
- 2) За радну групу коју су чинили представници јавног, приватног и цивилног сектора организована је студијска посета граду Зрењанину, који има позитивно искуство у спровођењу програма подршке женском предузетништву,
- 3) Организована је дводневна радионица радне групе коју су чинили представници јавног, приватног и цивилног сектора, на којој је на основу резултата анализе и сагледавајући пример добре праксе, састављен концепт програма подршке женском предузетништву у најприоритетнијој области,
- 4) концепт програма подршке женском предузетништву је кроз три јавне расправе представљен широј јавности, након чега је извршено његово усклађивање са закључцима са јавних расправа,
- 5) након усаглашавања нацрта документа исти је достављен локалној самоуправи са иницијативом за његово разматрање и усвајање од стране надлежних органа локалне самоуправе.

У првој фази пројекта спроведено је истраживање које је обухватило анализу стратешког и законског оквира у области подршке женском предузетништву на националном и локалном нивоу, затим прикупљени су подаци о женском предузетничком сектору на нивоу града Краљева (удео женског предузетничког сектора у укупном броју регистрованих предузетника, анализа по врсти делатности и по дужини обављања предузетничке делатности). Затим је спроведено анкетирање жена предузетница, како би идентификовали кључне

На основу спроведене анализе утврђено је да у Србији постоји одговарајући законски и Стратешки оквир који омогућава израду и спровођење локалних програма подстицаја женском предузетништву. Затим, спроведено истраживање нам је указало на кључне проблеме и потребе жена предузетница, а који се односе на проблем финансирања, недостатак предузетничких и менаџерских и других знања и вештина, неприлагођеност рада одговарајућих институција за бригу о деци, недостатак институционалне логистичке подршке и специјализованих програма услуга за предузетнице укључујући пружање консалтинг услуга и менторство, као и недовољна умреженост жена предузетница.

Проблем финасирања се сматра једним од најозбиљнијих проблема у женском предузетништву, јер жене теже долазе до почетног капитала за оснивање новог бизниса. Разлог томе може бити то што жене чешће отварају нове послове у сектору услуга, што често није према обиму и врсти средстава предмет подршке постојећих програма и кредитних програма пословних банака. Такође, кредити које банке нуде су углавном прескупи за мале бизнисе.

Недостатак предузетничких, менаџерских и других знања и вештина - Брзе промене, конкуренција и развој технологије захтевају континуирано учење и усавршавање. Развијање предузетничких и менаџерских знања и вештина код предузетница које су већ у бизнису укључује и потребу за развојем одговарајућих модела и програма учења и тренинга у те сврхе. Унапређење и ширење едукације из области предузетништва, менаџмента, маркетинга и других области, значајно ће допринети развоју и унапређењу женског предузетништва.

Подршка у изградњи бољег баланса између породичних обавеза и бизниса је веома важно питање у циљу подршке развоја женског предузетништва. Праксе развијених земаља показују помак у том смислу јер жене и мушкарци све више деле породичне обавезе.

Поред **развоја институција** које треба да обезбеде логистику и специјализоване програме услуга за предузетнице укључујући пружање консалтинг услуга и менторство важно је развијати и **предузетничку инфраструктуру** укључујући пословне зоне, технолошке паркове, пословне инкубаторе и кластере. Постоји потреба јачања иновативности женских пословања, и посебно подршци високоинновативним предузећима, али и ширењу свести о потреби увођења иновација и њиховог значају за конкурентност.

Промоција и умрежавање жена предузетница је важан фактор подршке развоју. Потребно је радити на подизању свести о неопходности развоја женског предузетништва, посебно од стране локалних заједница, деловати у правцу стварања позитивног имиџа женског предузетништва, промовисати мреже женског предузетништва, промовисати женско предузетништво међу младим женама. Организовати размену искустава између већ успешних предузетница и оних које су тек започеле бизнис, јавним презентацијама искустава.

Имајући у виду евидентиране кључне проблеме женског предузетничког сектора у Краљеву мултисекторска радна група је одлучила да кроз програм подршке се треба најпре фокусирати на проблем доступности финансијских средстава и предложила програм финансијских подстицаја женама предузетницама у првим годинама пословања, када се сусрећу са највећим изазовима у својој одрживости.

Радна група је предложила да кроз програм обезбеде услови за једнократну и неповратну финансијску помоћ предузетницама у највишем износу до 600.000 динара, за набавку машина/опреме, репроматеријала и уређење пословног/производног простора. Износ субвенција би требало да буде 70% од укупне вредности инвестиције.

Такође, као посебно угрожене групе предузетница идентификоване су жене са села, жене са троје и више деце, жртве породичног насиља, самохране мајке, мајке деце са сметњама у развоју, жене које у породици имају лице са инвалидитетом и жене старије од 50 година.

Као критеријуми за оцењивање инвестиционих планова утврђени су: период обављана делатности, број запослених особа, припадност угроженој групи, врста делатности и укупна оцена бизнис плана.

Наведени програм је састављен у партнерству јавног, приватног и цивилног сектора, тако да у потпуности осликава потребе локалне заједнице. Његовим усвајањем очекујемо да ћемо унапредити пословну климу за развој женског предузетништва и самим тим обезбедити услове за већу одрживост женских предузетничких активности. За израду овог програма кроз дијалог и партнерску сарадњу сва три сектора Европски покрет у Србији Краљево је добио финансијску и стучну подршку Београдске отворене школе.

Модел сарадње који је успостављен у граду Краљеву се може применити и у другим областима од значаја за локални развој, али и у другим локалним самоуправама, јер искључиво програм који су засновани на доброј анализи стања и на партнерству свих заинтересованих страна могу да дефинишу кључне циљеве и мере у складу са потребама локалне заједнице, а самим тим допринесу ефикаснијем спровођењу и достигнућу постављених циљева.

Ова публикација је настала у оквиру пројекта Београдске отворене школе „Дијалог промена“, који се спроводи уз финансијску подршку Европске уније. Ставови и мишљења аутора изнети у овој публикацији не представљају званичне ставове Европске уније, ни Београдске отворене школе, и за њих је искључиво одговоран аутор.